

Geografilärare och geografiundervisning i den svenska grundskolan

– några delresultat av en enkätstudie

Hösten 2012 genomfördes en undersökning av geografilärare i Sverige för att få en bredare bild av vilka lärare som undervisar i geografi, och vad det innebär att vara geografilärare idag. Syftet med studien var att lära mer om förutsättningarna för geografifämnet i grundskolan; Hur ser lärare på ämnet? Hur lägger de upp sin undervisning i ämnet? Vilka resurser har de tillgång till?

I följande artikel kommer särskilt frågeställningar om de svenska geografilärarnas ämnessyn, syn på SO-ämnena, utbildningsnivå, och innehållsval att belysas. Syftet är i första hand att kortfattat lyfta fram några intressanta resultat i undersökningen. Mera utförliga analyser och diskussioner av undersökningen håller på att publiceras i internationella tidskrifter. Resultat från undersökningen om geografilärarnas metoder, material och resurser kommer att publiceras i en kommande artikel i denna tidskrift.

Metodisk bakgrund

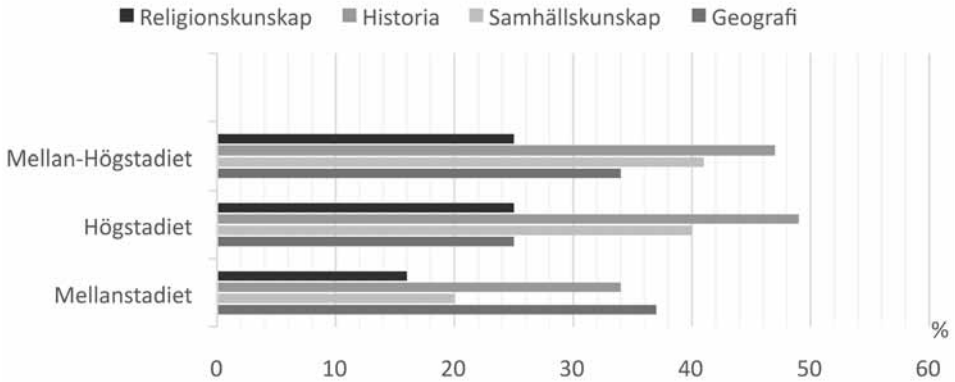
Den nationella enkätundersökning av hur lärare undervisar i geografi genomfördes hösten 2012 och våren 2013 av Hans Olof Gottfridsson och undertecknad i samarbete med SCB. Populationen utgjordes av grundskolelärare på mellanstadiet och högstadiet som enligt SCB:s lärarregister hade geo-

grafi som undervisningsämne under höstterminen 2011. Studien inkluderade såväl behöriga som obehöriga undervisande i ämnet. Den totala populationen uppgick till 5 911 individer. Från dessa drogs ett urval om sammanlagt 3 000 individer. Svarsfrekvens för studien var 38,4 procent, vilket innebär att 1 089 lärare svarat på enkäten.

En bortfallsundersökning har genomförts, och viktning med hjälp av kalibrering har gjorts för att reducera bortfallskevheter i förhållande till den totala populationen. Gruppen äldre mellanstadielärare med många yrkesår är underrepresenterad i materialet, och har viktats upp i totalpopulationen. Andelen lärare utan pedagogisk examen och som saknar geografi i sin utbildning är något överrepresenterad i bortfallet, men här har ingen kalibrerad viktning varit möjlig att göra, och det finns således en viss underrepresentation i materialet av utbildade lärare. Med dessa mindre reservationer kan materialet sammantaget förväntas ge en representativ bild av lärare som undervisar i geografi i Sverige.

Lärare i geografi eller geografilärare?

Enkäten besvarades alltså av lärare i grundskolan som undervisade i geografi under läsåret 2011/12. Hur ser man

Figur 1. Vilket SO-ämne identifierar du dig mest med? Andel lärare i geografi i procent (verk-samma på mellanstadiet, högstadiet samt mellan- och högstadiet) som svarat att de identifierar sig i hög eller mycket hög grad med resp. ämne.

då på sin roll som lärare i geografi? De olika lärargrupperna i geografi har förstås olika förutsättningar. Grundlärare är oftast klasslärare och undervisar således i många olika ämnen, och har i mindre grad en ämnesbaserad identitet. Bland ämneslärarna har man valt att specialisera sin utbildning i några ämnen, men samtidigt utgör SO-ämnena en arbetsenhet i de flesta fall. Olika generationer av lärare har olika utbildningsbakgrund och läraridentitet beroende på när de läst sin utbildning, och vilka typer av tjänster som funnits i skolorna. För lärare som undervisar i geografi på mellanstadiet handlar det om mellanstadielärareutbildning (före 1988) eller olika former av grundlärarutbildning med olika inriktningar eller specialiseringar. För högstadielärare i geografi kan man beroende på utbildningstidpunkt ha läst en, två, tre eller fyra av SO-ämnena. För denna svenska skolan, och den här studien, påverkar också det faktum att en stor grupp lärare undervisar i ämnen som de inte utbildats i.

Vilken lärargeneration man tillhör har påtaglig betydelse. Det ger uppenbart olika erfarenheter av styrdokument, organisationskultur, utbildning och undervisning. Vårt material pekar tex på att nyligen utbildade grundlärare står för en mera ämnesuppdelad idé och organisation av SO-undervisningen. Dessa lärare har också ofta en mera specialiserad och individualiserad utbildning, där också kopplingen till skolans anställnings- och tjänstesystem varit svagare (jämför Skolinspektionen 2009). Lärare med äldre mellanstadielärarutbildning har den mest positiva bilden till ämnesintegrering.

Vi bad de svarande rangordna skolämnen på en skala 1–5 utifrån hur de identifierade sig med SO-ämnena. Från figur 1 kan vi utläsa att lärare som undervisar i geografi på mellanstadiet respektive högstadiet har olika preferenser för vilket av SO-ämnena de identifierar sig mest med.

På mellanstadiet är geografi ett tydligt och starkt ämne som tillsammans med historia framträder som det SO-ämne som

man främst väljer att identifiera sig med. På högstadiet är det istället historia och samhällskunskap som tydligt märks som de mest framträdande ämnena. Bland lärarna i geografi är det 37% av mellanstadielärarna och 24% av högstadielärarna som främst identifierar sig med ämnet geografi.

För många av lärarna som i första hand ser sig som SO-lärare kan naturligtvis en sådan här fråga ses som problematisk att svara på, eftersom idén med att rangordna då blir principiellt konstig. Svaren visar dock tydligt på hur ämnena spelar olika roller i förhållande till varandra i de olika stadierna. Bland lärargruppen verksamma både på mellanstadiet och högstadiet (främst 4–9 lärare) ökar identifikationen tydligt med ämnet geografi. Här framträder styrkan i geografiämnet på mellanstadiet. I förhållande till de andra SO-ämnena kan man inte se någon sådan tydlig skillnad mellan högstadielärare och de lärare som kombinerar mellan och högstadiet. Bland lärarna verksamma på mellanstadiet har biologi en stark ställning som geografins bästa partner. SO ses av 45% av lärarna som geografins bästa partner, följt av biologi 37%, samhällskunskap 36%, historia 18% och religion 17%. På högstadiet ses tydligt samhällskunskap som den bästa partnern 49%, följt av alla SO-ämnena 38%, biologi 28%, historia 21% och religion 7%. Geografi uppfattas främst som ett SO-ämne, men särskilt på mellanstadiet har geografi uppenbarligen en roll som länk mellan SO- och NO-ämnena. På högstadiet framträder ämnet tydligare som ett samhällsvetenskapligt ämne.

Sammanfattningsmässigt framträder alltså en tydlig identifikation med geogra-

fiämnet bland lärarna verksamma på mellanstadiet, medan högstadielärarna i geografi i betydligt högre grad identifierar sig med ämnena historia och samhällskunskap än med geografi. Vår undersökning visar att 1/3 av lärarna saknar utbildning i ämnet, och för en stor andel av ämneslärarna är geografi främst ett biämne (se nedan). I enkätens öppna svar framgår det att åtskilliga SO-lärare uttalat ser geografi främst som ett stödämne för de andra SO-ämnena. En högstadielärare utvecklar detta: ”I mångt och mycket fungerar det som en bakgrund och som en ram till övriga kunskaper och SO ämnen.”

Vi kan från andra delar av enkäten utläsa att geografi är ett ämne som många lärare, framförallt på mellanstadiet, uppfattar som populärt bland eleverna. Några mellanstadielärares svar på frågan kring vad som är geografins styrka som ämne kan få illustrera detta. ”Eleverna är intresserade och det rör en verklighet som de kan förstå. Många roliga verktyg som kartor, GPS, jordklot m.m., som åtminstone de små barnen tycker är roligt och intressant. ”Miljö och hållbar utveckling engagerar många elever och är lätt att relatera till. Många är beresta och kan dela med sig av egna erfarenheter.”

Högstadielärare lyfter också fram ämnet som populärt bland eleverna, dock i mindre grad än på mellanstadiet. Enligt Nationella utvärderingen NU-03 (Skolverket 2004) fanns ingen påtaglig skillnad i popularitet mellan geografi, samhällskunskap och historia bland de årskurs 9 elever man undersökte. I NU-03 stack dock geografiämnet ut något som det SO-ämne som upplevdes mindre positivt av vissa lärare på högstadiet. 10% tyckte där att geografi var tråkigt

Tabell 1. SO-ämnena: integration eller specialisering

SO-ämnena bör integreras eller läsas var för sig (svar i procent)			
Lärarkategori	Integrering	Var för sig	Ej svar
Mellanstadiet	64,8	31,2	4,0
Högstadiet	53,4	41,6	5,0
Mellan o Högstadiet	50,6	43,6	5,8

Hur är din undervisning i huvudsak organiserad? (svar i procent)			
Lärarkategori	Uppdelad	Både och	SO-integrerad
Mellanstadiet	36,1	46,7	12,9
Högstadiet	48,7	40,4	8,0
Mellan o Högstadiet	48,3	37,3	10,3

eller ganska tråkigt att undervisa medan samma siffror för historia eller samhällskunskap var några enstaka procent.

SO – ämnesintegrering eller ämnesspecialisering?

Sedan 1960-talet har ju geografi organisatoriskt placerats som ett av de samhällsorienterande skolämnena i Sverige. Det har förekommit ett kontinuerligt spänningsfält mellan ämnesintegrering och ämnesspecialisering under de senaste fem decennierna som berört orienteringsämnenas roll (se Samuelsson 2014 för en aktuell översikt och diskussion). De senaste reformerna som betyg i årskurs 6 och nationella prov i SO-ämnena har liksom lgr 11 prioriterat en ämnesbaserad undervisning. Vissa av de tidigare läroplaner, särskilt då lgr 80, har i betydligt större utsträckning prioriterat integrerade perspektiv på SO-ämnena. I den reviderade varianten av Lpo 94 från år 2000 gavs t.ex. SO både en egen kursplan och egna betygskriterier. Hur förhåller sig då de undersökta geografilärarna till denna problematik med ämnesspecialiserad eller ämnesintegrerad SO undervisning?

På frågan om SO-ämnena bör integreras eller läsas för sig svarar närmare 2/3 av mellanstadielärarna att ämnena bör integreras (64,8%), medan motsvarande siffra för högstadielärare är 53,4%. En knapp majoritet (50,6%) av lärare verksamma i högstadiet och mellanstadiet tycker att ämnena bör integreras, medan 43,6% här menar att ämnena skall läsas var för sig. När de svarar på frågan om hur deras undervisning i huvudsak är organiserad framträder delvis samma mönster (Tabell 1)

Det är en liten andel av lärare som arbetar SO-integrerat, medan de flesta högstadielärare och mellan/högstadielärare jobbar ämnesuppdelat. De flesta mellanstadielärare kombinerar en uppdelad och SO-integrerad undervisning. Frågan om integration kontra specialisering splittar dock tydligt lärarna idag. Om man jämför dessa data med resultaten från NU-03 kan man konstatera att den uppdelade SO-undervisningen har förstärkts tydligt på högstadiet det senaste decenniet. Då svarade 27% av lärarna i årskurs 9 att de arbetade med SO som ämnesundervisning (Skolverket 2005). Motsvarande siffror saknas för mellanstadiet.

Sammanfattningsvis återfinner vi inte särskilt överraskande mönster med rötter i de äldre lärartraditionerna, traditionerna knutna till folkskollärare eller läroverkslärare, idag i form av grundlärare på mellanstadiet och ämneslärare på högstadiet. Mellanstadielärare fungerar som mera ämnesintegrerande och högstadielärare som lutande mera mot ämnesspecialisering. Undersökningen visar dels att ämnesbaserad undervisning tydligt har förstärkts inom SO-blocket, dels att frågan om specialisering eller integrering av SO-ämnena i hög grad delar lärargrupperna.

Åtskilliga lärare pekar i sina öppna svar på geografi som ett ämne som lätt fungerar som bas i ämnesintegrerande arbete, medan andra framhåller betydelsen av att ha ett tydligt ämnesfokus som startpunkt för integrerat arbete för att få djup i förklaringar, och kunna relatera studier av tematiska problem till begrepp och strukturella sammanhang. 51% av mellanstadielärarna och 57% av högstadielärarna har genomfört temaarbete eller ämnesövergripande arbete med koppling till geografi under läsåret 2011/12. Många lärare nämner detta som en av geografiämnetts styrkor.

Behörighet och utbildningspoäng

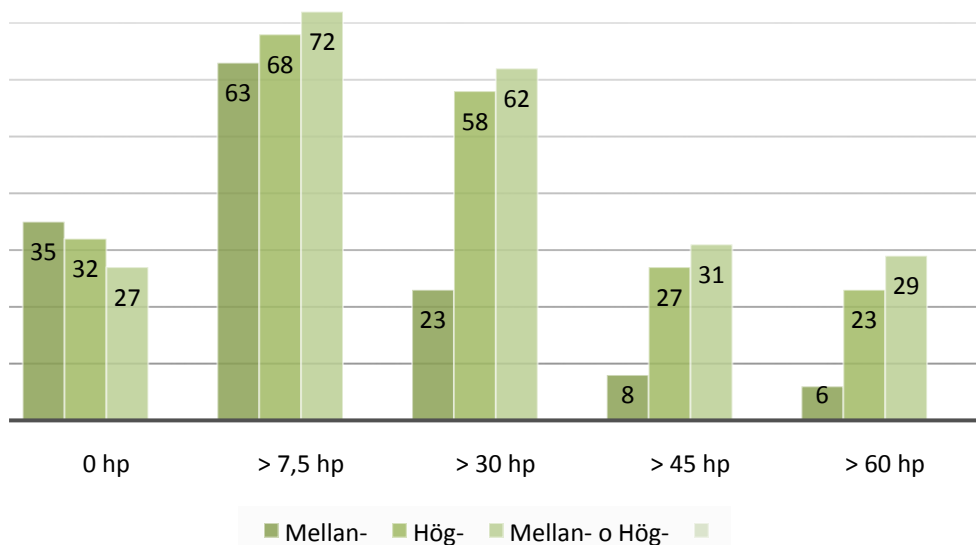
I perspektivet av den 2011 genomförda behörighetsreformen och lärarlegitimationen blir det förstas intressant att få en närmare bild av hur utbildningsnivåerna i geografi ser ut. Vi har frågat om hur många poäng / högskolepoäng på högskolenivå som lärarna har. I Figur 2 framträder de siffror enkätmaterialen ger.

Bland lärare som undervisar på mellanstadiet har 2/3 relevant utbildning i form

av 7,5 hp eller mera, medan 1/3 saknar utbildning i geografi. Bland högstadielärare saknar 1/3 helt utbildning i geografi, medan drygt en fjärdedel har utbildning som motsvarar behörigheten för en nyutbildad lärare. 58% har dock läst 30 hp eller mera, och de flesta av dessa torde bli behöriga enligt den ändrade förordningen från december 2013. Knappt en fjärdedel av lärarna har minst 60 hp, vilket alltså motsvarar minst två terminers studier. De som undervisar både på mellan och högstadiet har ungefär samma mönster, men en något högre andel lärare med högre utbildningsnivå.

Skolverket har också samarbetat med SCB och utnyttjat deras lärarregister för att undersöka lärarnas ämnesutbildning och behörighet. I rapporten 2012 finns en detaljundersökning av detta (Skolverket 2013), och senast nu i september 2014 redovisades ett regeringsuppdrag om lärares ämnesbehörighet (Skolverket 2014). Det har varit svårt att få entydig statistik över hur mycket utbildning i ämnet lärarna har från de tidigare registerstudierna. Rapporten 2012 (Skolverket 2013) visade på ett antal osäkerheter i skattningar av lärarnas ämnesutbildning, och en jämförelse med vårt material pekar på några av dessa. I Skolverkets registerstudie angavs endast 12% som behöriga i geografi på högstadiet. I föreliggande undersökning är grunden lärarnas egen utsaga om vilken utbildning de gått, vilket inte nödvändigtvis stämmer med den i examensbevis och kursintyg dokumenterade utbildningen. Dessa visar alltså något högre utbildningssiffror, även om de i grunden fortfarande är låga. I lärarregistret finns tex oftast inte högstadielärarnas tredje examensämne med

Lärarnas geografipoäng (hp)- för mellanstadie, högstadie- och mellan- och högstadielärare (andel %)

Figur 2. De undersökta lärarnas ämnesutbildning: andel (%) lärare och deras utbildningspoäng (hp) i geografi.

i statistiken, där en större mängd lärare i geografi sannolikt återfinns. Enkätundersökningen visar att alltför grova skattningar utifrån lärarregistret missar grupper av lärare, främst där ämnesutbildningen inte är kopplad till en specifik examen.

Enligt den senare, helt nyligen, publicerade rapporten (Skolverket 2014) tillhör geografi (49%) tillsammans med ämnena svenska som andraspråk, teknik, bild, spanska, hem- och konsumentkunskap samt musik en grupp ämnen på högstadiet, där färre än hälften av lärarna som undervisar i dessa ämnen har behörighet för sitt respektive undervisningsämne. Denna siffra grundar sig på en kombination av

undersökning av lärarregister och lärarlegitimationsregistret. Enligt figur 2 har föreliggande undersökning givit ett resultat att 58% av högstadielärarna har 30hp eller mera i geografi. Sänkningen av behörighetskravet för högstadielärare i december 2013 från 45 till 30 hp innebar enligt vårt material att antalet behöriga geografilärare, lite beroende på valideringsförutsättningarna, i princip fördubblades, dock alltså fortfarande till en låg nivå.

Sammanfattningsvis visar denna studie precis som siffror från Skolverket att geografi framträder som ett ämne med tydligt låg andel behöriga. Bland högstadielärare har geografi också en påtaglig låg andel

med fördjupad ämnesutbildning. Vad gäller lärare verksamma på högstadiet har endast 30% av geografilärarna i vår studie läst mer än en termin geografi i sin utbildning.

Vilka teman undervisar lärare i geografi om?

Undervisningens innehåll kan knytas till ett antal faktorer som aktuell läroplan, lärarnas utbildningsbakgrund, ämnes-syn, lärarerfarenhet, erfarenhet av tidigare läroplaner och läroböckernas roll. I tidigare forskning har det framhållits hur starka och selektiva traditioner har en stor betydelse för hur geografundervisningen sker i praktiken (Molin 2006, Holmén och Anderberg 1993, Wennberg 1990, Ojanne 1999). Geografi på mellanstadiet har haft en särskilt stark tradition och progressions-idé. Utifrån tanketraditionen nära – långt borta har innehållsligt Sveriges landskap-Norden- Europa och Världen behandlats i en regional tradition med rötterna i 1919 års undervisningsplan för riket med starka inslag av namngeografi och länderkunskap (jämför Molin & Grubbström 2013). För högstadiet har NU-undersökningarna (senast 2003) pekat på att medan en faktabaserad geografi, ofta grundad på namngeografi, har en tydlig ställning inom geografifämnet så har elevernas fördjupade geografikunskaper knutna till insikter om mönster och samband varit svagare. Särskilt har svårigheterna med att etablera miljöundervisning i geografifämnet lyfts fram (Lundahl, Olsson & Svensson 2006).

I enkäten har vi frågat om de geografiska teman lärarna undervisar kring. Det är särskilt intressant att jämföra mellan-

stadiets och högstadiets geografi. Undersökningen utgår från hur undervisningen såg ut läsåret 2011/12, vilket alltså innebär att lgr 11 precis hade trätt i kraft. Vilka teman undervisar då lärare i geografi om i de olika stadierna (Tabell 2).

Från tabellen kan vi se att i mellanstadiet utgör klimat & naturtyper och namngeografi de viktigaste temana. Teman som natur- och kulturlandskap, naturgeografiska processer och livsmiljöer är också viktiga. Utifrån enkätens öppna frågor kan man se att en regionalgeografisk tradition med länderkunskap och stora inslag av namngeografi fortfarande är framträdande. Den kombineras dock ofta med elevaktiva arbetsätt.

Vad gäller högstadiets geografi är mönstret mera sammansatt. Traditionen med mänskliga aktiviteter och livsmiljöer, klimat & naturtyper och, i något mindre grad, namngeografi är fortfarande stark. Befolkningsgeografi och naturresurser är andra starka geografiska teman. Framträdande i enkäten är också betoningen av hållbarhets- och rättvisefrågor, miljöhot samt globaliseringsfrågor. Här verkar det alltså som om miljöfrågorna etablerats som ett centralt geografiskt tema, och närmare 20% av högstadielärarna lyfter fram dessa som geografins särskilda ämnesbidrag. Många pekar också på geografins roll som ett aktualitets- och värdebaserat ämne, och en majoritet av högstadielärarna ser samhällskunskap som geografifämnets bästa partner.

Sammanfattningsvis framträder geografi på mellanstadiet och högstadiet som delvis två olika ämnen. Medan geografi på mellanstadiet fortfarande domineras av en regionalgeografisk tradition, utma-

Tabell 2. Vilka geografiteman undervisade lärare i geografi om under läsåret 2011/12 i hög eller mycket hög grad.

Mellanstadiet	%	Högstadiet	%
Klimat & Naturtyper	77	Mänskliga aktiviteter och livsmiljöer	86
Namngeografi	75	Befolkningsgeografi	81
Natur- och kulturlandskap	64	Naturresurser- förekomst, utnyttjande	75
Naturprocesser-jordytan	63	Hållbarhets- och rättvisefrågor	75
Mänsklig aktiviteter & livsmiljöer	63	Miljöhot	71
Vattnets kretslopp	62	Globalisering	68
Naturresurser	57	Klimat & naturtyper	68
Geografiska verktyg	55	Naturprocesser-jordytan	64
Miljöhot	52	Produktion av varor-tjänster	59
Befolkningsgeografi	49	Sårbara Landskap/naturkatastrofer	59
Hållbarhets- och rättvisefrågor	47	Namngeografi	57
Världshaven	44	Natur- och kulturlandskap	49
Sårbara landskap/naturkatastrofer	37	Geografiska verktyg	44
Meteorologi	31	Vattnets kretslopp	40
Produktion av varor-tjänster	29	Jordens energibalans	38
Jordens energibalans	28	Samhällsplanering	37
Globalisering	26	Världshaven	35
Samhällsplanering	20	Meteorologi	26

nas denna på högstadiet av ett mera aktualitetsbaserat ämne där miljöfrågorna har en viktig roll.

Har utbildning betydelse?

I en intervjustudie som Gösta Wennberg redovisar i sin avhandling (1990) framgick att utbildade och utbildade geografilärare i stor utsträckning hade en uppfattning om skolgeografi som liknade varandra. Han betonade lärobokens och skoltraditionens centrala roll för att forma uppfattningen om ämnet. Han framhöll också att den egna skolgången sannolikt har skapat en tydlig föreställning om vad skolgeografi är. En övning med ämnesbiografier jag genomfört med lärarstudenter under ett antal års tid pekar entydigt på att det är mellanstadiets geografi som framträder som den formativa perioden i lärarstudenternas bild av skolämnet geografi i Sverige (jämför Ojanne 1999). Perspektiv på geo-

grafi som ett analytiskt, värdebaserat ämne med utvecklad teorianvändning är i hög grad frånvarande i en sådan bild av skolämnet. Högstadiets och gymnasiets geografi ger sällan samma avtryck från den egna skolgången. Geografins bortvaro som eget ämne på gymnasiet 1965–1994, samt dess svaga ställning på gymnasiet idag fortsätter att vara en utmaning för ämnet (jämför Nilsson 2009).

Hur förhåller det sig då med lärarnas ämnesutbildning under sin lärarutbildning? I vilken mån kan man från enkätundersökningen se om utbildning har betydelse? Här skiljer sig situationen för lärarna som undervisar på mellanstadiet gentemot högstadielärarnas. För mellanstadielärare i geografi ger ämnesutbildning små skillnader, och detta kan i stor utsträckning förklaras av att dessa i regel endast har en kort 7,5 hp geografautbildning. För högstadielärare kan dock större skillnader identifieras. Det mönster som

Tabell 3. Andel lärare per lärarkategori som genomfört fältstudier under läsåret 2011/12

Poäng Geografi	0 hp	7,5-15 hp	15,1-44,9 hp	45-60 hp	90-180 hp	Totalt
Mellanstadiet	32%	25%	36%	32%	45%	31%
Högstadiet	17%	29%	26%	35%	55%	27%
Mellan- Högstadiet	28%	29%	38%	43%	51%	37%
N (vikttat)	2044	1294	1514	542	332	5852

framträder är att mera komplexa moment i ämnet i betydligt högre grad behandlas av utbildade lärare. Vidare framhålls betydelsen av egna intressen och idéer, liksom en starkare koppling till forskningsrön. Lärobokens upplägg har mindre betydelse och elevers önskemål är viktigare för utbildade geografilärare. Ett exempel på ett mer komplext moment är fältstudier. I Tabell 3 presenteras andelen lärare som genomfört fältstudier och deras utbildningsbakgrund.

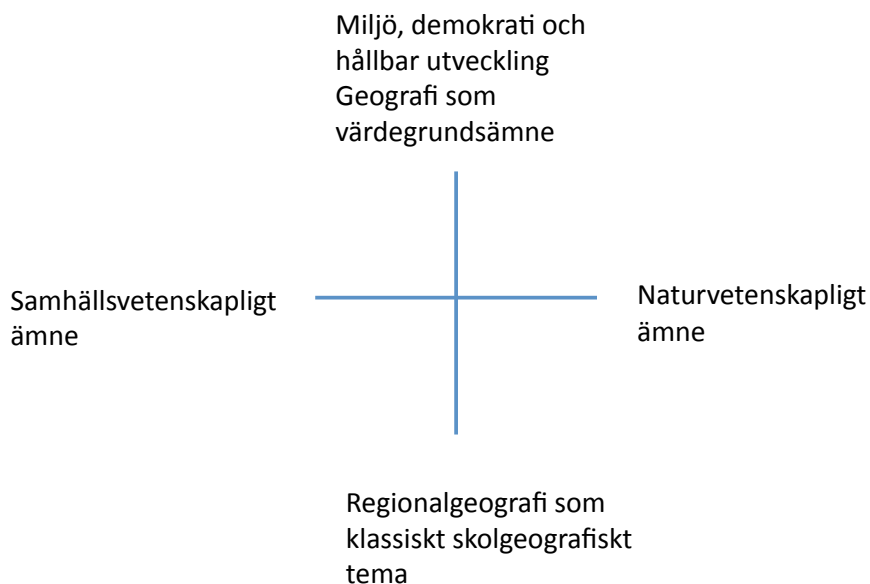
Som tabellen visar har mellanstadiets tradition av en elevcentrad, progressiv pedagogik sannolikt en stark koppling till att det blir förhållandevis viktigt att genomföra fältstudier för många lärare oavsett utbildningsgrad i geografi. För lärare på högstadiet kan man dock se en tydlig ökande grad av genomförande av fältstudier hos lärare med längre geografit utbildning. Tabellen visar samtidigt att endast runt 1/3 av lärarna genomför fältstudier, ett moment som är tydligt framskrivet i Igr 11:s centrala innehåll.

En genomgång av andra geografiteman i relation till utbildningsbakgrund visar att utbildade högstadielärare som läst minst två terminer geografi i signifikant högre grad tar upp naturgeografi och klimatfrågor, frågor om natur- och kulturlandskap samt ekonomisk geografi. Detta gäller

också lärare verksamma på både mellan och högstadiet. Längre utbildning ger följaktligen en större ämnesbredd. Användningen av geografiska IKT-hjälpmiddel och GIS är generellt låg hos geografilärare, men förekommer i signifikant högre utsträckning hos utbildade geografilärare. Hos lärare verksamma både på mellan och högstadiet framträder förutom befolkningsgeografi även globalisering samt hållbarhets- och rättvisefrågor som teman som dessa lärare med längre utbildning i tydligt högre grad undervisar om. De flesta av dessa lärare har en mera aktuell lärarutbildning. Här kan man sannolikt spåra hur mellanstadiets selektiva geografitradition är på väg att blandas upp med nya inslag hos dessa lärare.

Ett geografifämne i förändring?

Undersökningen visar att den regionalgeografiska traditionen har en fortsatt stark ställning på framförallt mellanstadiet. Den nya läroplanen Igr 11 har inneburit ett tydligt ökat fokus på geografi som ett skolämne med ett särskilt ansvar att behandla frågor om miljö- och rättvisefrågor i ett perspektiv av hållbar utveckling. Det finns en del indikationer i denna studie som tyder på att geografi för åtskilliga lärare, särskilt på högstadiet, härigenom kan få en

Figur 3. Spänningsfält i geografiämnet idag.

tydligare roll som ett värdegrundsämne. Samtidigt finns det utmaningar att i högre grad fördjupa geografi som ett ämne, och utveckla perspektiv och modeller för att tydligare väva samman relationerna mellan natur och samhälle. I åtskilliga av de öppna enkätsvaren framställs geografi som tematiska fördjupningar av specialiserad kultur- eller naturgeografi, med ett förhållandevis svagt utvecklat helhetsperspektiv. Efter att denna undersökning genomfördes har dock de nationella proven genomförts som sannolikt inneburit ett positivt fokus på ämnets bredd och innehåll. Hos en stor grupp framträder geografi på högstadiet som ett stödämne till övriga SO-ämnena. Undersökningen visar tydligt att många SO-lärare på högstadiet i första hand inte identifierar sig med geografi som ämne.

Till detta kommer att en stor grupp utbildade lärare är verksamma som geografilärare. Majoriteten av högstadielärarna är snarare lärare i geografi än geografilärare.

Mindre än 10% av mellanstadielärarna och knappt 17% av högstadielärarna har genomgått någon form av fortbildning i geografi enligt undersökningen. Uppenbarligen finns ett sådant behov av fortbildning och professionell utveckling för att stärka geografilärarna som individer och som grupp i deras professionella roll.

Referenser

- Bladh, Gabriel & Molin, Lena (2012) Skolämnet geografi och geografididaktisk forskning i Sverige och Norden I Gericke, Niklas & Schüllerqvist, Bengt (red) *Ämnesdidaktisk komparation: Länder, ämnen, teorier, meto-*

- der, frågor och resultat*; Studier i de samhällsvetenskapliga ämnenas didaktik 16. Karlstad university press, 59–74.
- Holmén, Hans & Anderberg, Stefan (1993): *Geografiämnet i gymnasiet. Kunskapssyn, ämnesuppfattning, arbetsformer*. Pedagogiskt utvecklingsarbete vid Lunds Universitet nr 93:191.
- Lundahl, Maja, Olsson, Anders, Svensson, Ing-Marie (2006) *Hållbar utveckling och geografi i årskurs 9*. Rapport till NU-03, Malmö Högskola.
- Nilsson, Mats (2009) Geografilärare. I Schüllerqvist, B & Osbeck, C (red) *Ämnesdidaktiska insikter och strategier*. Studier i de samhällsvetenskapliga ämnenas didaktik 1. Karlstad university press, 83–116.
- Molin, Lena (2006): *Rum, frirum och moral. En studie av skolgeografins innehållsval*. Geografiska Regionstudier, Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet, nr 69.
- Molin, Lena & Grubbström, Ann (2013) Are teachers and students ready for the new middle school geography syllabus in Sweden? Traditions in geography teaching, current teacher practices, and student achievement, *Norsk Geografisk Tidsskrift – Norwegian Journal of Geography*, 67:3, 142–147.
- Ojanne, Kaj (1999): ”Vad är geografi för en blivande lärare?”. *Geografiska Notiser*, 1999:1, 18–31.
- Samuelsson, Johan (2014) Ämnesintegrering och ämnesspecialisering: SO-undervisning i Sverige 1980–2014. *Norddidactica* 2014:1, 85–118.
- Skolinspektionen (2013) Undervisning i SO-ämnen år 7–9. Mycket kunskap men för lite kritiskt kunskapande. *Skolinspektionens Kvalitetsgranskning Rapport 2013:04*.
- Skolverket (2005) *Samhällsorienterande ämnen. Nationella Utvärderingen av grundskolan 2003*. Ämnesrapport till Skolverkets rapport 252.
- Skolverket (2013) *Beskrivande data 2012. Förskola, skola och vuxenutbildning. Bilaga till fördjupningskapitlet*. Skolverkets rapport 283.
- Skolverket (2014) *Redovisning av uppdrag om hur stor del av undervisningen som bedrivs av behöriga lärare*. Dnr. 2014:624. Skolverket.
- Wennberg, Gösta (1990): *Geografi och skolgeografi. Ett ämnes förändringar*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

*Gabriel Bladh är Docent i Kulturgeografi vid Karlstads universitet, Institutionen för geografi, medier och kommunikation. Han forskar om geografididaktik vid Centrum för Samhällsvetenskapernas didaktik vid Karlstads universitet.
mail:gabriel.bladh@kau.se]*